

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА МОЛОДІ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЗВИТОК В УМОВАХ РЕФОРМ

Статтю присвячено дослідженню особливостей формування політичної культури молоді, її політичних цінностей, соціально-політичних орієнтирів у період трансформації українського суспільства, проаналізовано роль держави у формуванні та реалізації сучасної молодіжної політики.

Ключові слова: *молодь, політична культура, політична соціалізація, адаптація, державна молодіжна політика.*

Статья посвящена исследованию особенностей формирования политической культуры молодежи, ее политических ценностей, социально-политических ориентиров в период трансформации украинского общества, анализируется роль государства в формировании и реализации современной молодежной политики.

Ключевые слова: *молодежь, политическая культура, политическая социализация, адаптация, государственная молодежная политика.*

The article deals with investigation of special aspects of formation of the political culture of youth, its political values, socio-political reference points in period of transformation of Ukrainian society, is analyzed the role of state in formation and realization of contemporary youth policy.

Key words: *youth, political culture, political socialization, adaptation, state youth policy.*

Сучасна українська держава та суспільство переживають складний та суперечливий період трансформації соціально-економічних, політичних та духовно-моральних відносин. Молодь, як суб'єкт і об'єкт політики соціокультурних відносин, відображає у своїй життєдіяльності особливості еволюції політичної системи України та її культури. Молодь є важливою складовою українського суспільства, носієм інтелектуального потенціалу, визначальним фактором соціально-економічного прогресу. Від здатності молоді бути активною творчою силою значною мірою залежить процес державотворення.

Однак слід зауважити, що значна частина молоді залишилась без надійних політичних та соціокультурних орієнтирів, не формується громадянська свідомість, втрачаються духовно-моральні ідеали, молодь все частіше негативно ставиться до суспільно-корисної діяльності, в більшій мірі відчужена від суспільства і держави, ніж попередні покоління.

Між тим, ефективна соціалізація молоді є не обхідною умовою сталого розвитку політичної системи України, великою мірою визначає обриси майбутнього країни. Перспектива подальшого розвитку суспільства пов'язана, перш за все, з особливостями формування політичної культури молоді, її політичними цінностями, соціально-політичною орієнтацією, політичним вибором та ставленням до влади.

У зв'язку з цим виникає потреба у вивченні процесів, що поширюються у молодіжних субкультурах, політичному аналізі субкультурної диференціації молоді, виробленню технологій та механізмів попередження

девіантної поведінки, кризових ситуацій та явищ у молодіжному середовищі.

Проблеми політичної культури отримали висвітлення в науковій літературі, зокрема, в працях батьків-засновників концептуальних основ політичної культури І. Гердера, Г. Алмонда, С. Верби, Дж. Пауелла та інших. Вони аналізували структуру, функції політичної культури, вивчали орієнтації, поведінку та організацію акторів політичної культури.

Серед зарубіжних авторів, які досліджували питання молодіжних субкультур, їхні змістовні аспекти, місце та роль у соціальних і політичних системах, питання світоглядної диференціації у молодіжному русі, слід відзначити роботи С. Коена, К. Мангейма, М. Мердока, У. Б. Міллера, А. Токвіля, Дж. Локка, Ч. Рейча, С. Даймонда, Р. Дучке, Д. Кон-Бендита та інших.

Проблеми субкультурних особливостей молоді були предметом досліджень С. Шацького, А. Макаренка, Л. Виготського, які використовували різні методики, що цілеспрямовано досліджували молодь. Поетапний вплив на розвиток наукових уявлень про молодіжні субкультури здійснили у своїх роботах представники російської соціології молоді – Ю. Вишневський, І. Ільїнський, І. Кон, В. Лісовський, С. Омельченко, Т. Петрова та інші дослідники. Значущий внесок у розробку досліджуваної проблеми зробили С. Баталов, М. Назаров, К. Гаджиев, В. Лесовський, М. Анохин, З. Голенкова, З. Зотова, В. Кисельов, В. Кулінченко тощо.

Дослідження проблем молодіжної культури здійснено в працях вітчизняних науковців В. Бебика,

М. Головатого, В. Ребкало, С. Рябова, О. Балакірської, Є. Головахи, І. Галактіонової, І. Мартинюка.

Молодіжна проблематика знайшла змістовне висвітлення в працях П. Біленчука, Н. Гедікової, П. Карабушка, М. Остапенко, Н. Паніної, А. Вишняка, Н. Чурилова та ін.

У рамках вивчення молодіжних субкультур виділяються праці, присвячені політичній активності молоді та студентства. У центрі уваги М. Остапенко, Т. Кузьменка, Д. Дмитренка, В. Ярошенко є також розробка категоріального апарату: політична соціалізація, адаптація, система показників соціальної адекватності та політичної соціалізації.

Аналізують різні аспекти проблем реалізації державної молодіжної політики науковці Е. Лібанова, О. Бакаєва, П. Біленчук, М. Перепелиця та ін. У працях вітчизняних учених приділяється увага механізмам і технологіям взаємодії органів влади та громадських організацій.

Соціально-економічне й духовне відродження України неможливе без концентрації уваги та зусиль на вирішенні проблем молоді як майбутнього країни, гаранта суспільно-економічного прогресу, адже непорушною істиною є те, що подальший розвиток суспільства чи не найбільшою мірою залежить від забезпечення гідних стартових умов для життєдіяльності молодих поколінь. Попри деклароване усвідомлення цієї істини, у нове тисячоліття більшість країн світу вступила зі значним тягарем невирішених молодіжних проблем, низка яких, як-от: проблеми нерівності молоді, безробіття й маргіналізації молодих людей, поширення неправових соціальних практик та асоціальних проявів у молодіжному середовищі, проблеми зі станом здоров'я молоді й деякі шлюбно-сімейні проблеми та ін. – наразі демонструють тенденцію до загострення.

В умовах глибокої економічної та демографічної кризи, кризи культури й ідеології, в якій перебувають країни пострадянського простору, включаючи й Україну, молодіжні проблеми у різних сферах набувають певних специфічних рис, відзначаються тяжкими та довготривалими наслідками, а відтак, потребують поглибленого аналізу й регулювання, розробки реалістичної, збалансованої, виваженої політики стосовно молодих поколінь [2, с. 5].

Поняття «молодь» досить різнопланово трактується у багатьох галузях науки – філософії, соціології, політології, педагогіці, психології тощо. Його узагальнений варіант, запропонований в енциклопедичних виданнях, визначає молодь, у цілому, як окрему соціально-демографічну групу, якій притаманні специфічні фізіологічні, пізнавальні, психічні, культурно-освітні та інші особливості, що характеризують її біосоціально-дозрівання як здійснення її внутрішньосутнісних рис і соціальних якостей [3, с. 183].

Молодь у нинішніх її вікових межах в Україні (згідно з чинним вітчизняним законодавством, до молоді належить віковий контингент 15-34 р.) становить вагомий частку населення України. Молодіжний контингент в Україні наразі є демографічно неоднорідним, оскільки об'єднує групи населення у доволі широкому віковому діапазоні – від підліткових (15-17 років) та пост-підліткових (18-19-річних) до значно більш досвідчених і зрілих у віковому й соціальному відношенні осіб, яким уже за 30 (30-34-роки) [2, с. 15].

При цьому слід враховувати, що молодь є і соціально неоднорідною. Молоді робітники, жителі села, студенти, політичні лідери, представники бізнес-спільноти, мігранти, молоді спеціалісти, маргінали з різним ступенем успішності адаптуються до ринкової економіки, нерідко орієнтуються на взаємовиключні політичні та духовно-моральні цінності.

Стан політичної культури молоді, як і суспільства в цілому, значною мірою фрагментований. Окремі групи молоді відрізняються одна від одної інтересом до політики, рівнем включення в політичне життя, орієнтаціями на різні ідейно-політичні течії сучасної України. Усі ці відмінності поки що не мають характеру гострого антагонізму і не призводять до надмірної політизованості.

Молодь суттєво відрізняється від старших поколінь тим, що вона практично позбавлена ілюзій, що хтось може за неї вирішити її власні проблеми. Вона індивідуалістична та прагматична, щодо сучасної влади досить нейтральна, і не пов'язує з нею ніяких сподівань на позитивні зміни.

Молоде покоління ставиться до політики і влади, як до данності, що не викликає ні захоплення, ні особливо різких негативних емоцій. Це, перш за все, проявляється у відстороненості досить значної частини молоді від політичного життя. Деякою мірою апатія молоді зумовлена, перш за все, тим, що реформи, які проводяться в Україні найболючіше вдарили саме по ній, і тим, що в країні відсутня будь-яка осмислена політика щодо молоді як самостійної соціально-демографічної групи, з тим, що вона, з одного боку, не бачить необхідності будь-що кардинально змінювати в оточуючому середовищі, а з іншого – не розглядає політичну діяльність як значущу для себе, знаходячи більш перспективні способи і форми самореалізації. У результаті, тотальне відчуження молоді від влади, здатне в будь-який момент перерости в активне її несприйняття.

Сьогодні поки що відбувається тільки декларування державою принципів політичної культури участі, культури громадянськості. На стадії формування молодого покоління необхідно всебічно вивчати ситуацію, досліджувати глибину, гостроту соціальних проблем, налагоджувати моніторинг життя молоді.

Сучасні процеси, такі як криза взаємовідносин поколінь, погіршення життєвих параметрів, формування специфічної молодіжної субкультури і контркультури і багато інших демонструють, що всіх структур соціалізації разом узятих (сім'ї, оточення і навіть освіти) стає недостатньо і для вирішення проблем суспільства при вступі до нього нових поколінь і для вирішення проблем молоді, яка набуває своєї історичної суб'єктності.

Ліберальні погляди молоді формуються частіше за все під впливом освіти, культурного середовища, сімейної соціалізації, ніж є результатом «раціонального» вибору. Державна молодіжна політика як інноваційний інститут має специфічні характеристики, визначною із яких є те, що це спеціалізована, побудована на інноваційних формах діяльність. Ці форми пов'язані з глибокими процесами пізнання та управління. Вони потребують політичної волі і великих ресурсів для свого здійснення. І платою за це є гарантованість

результатів діяльності, без якої суспільство далі вже не може існувати і розвиватись.

У результаті нової ситуації, що виникла внаслідок заборони політичної діяльності в трудових та навчальних колективах, політика перемістилась із виробничої і навчальної сфери у сферу вільного часу молоді і поставила нові молодіжні організації у стан конкуренції з традиційними структурами дозвілля. Молодіжні структури не змогли завоювати ні визнання, ні авторитету у широких верств підростаючого покоління.

Перспектива подальшого розвитку суспільства пов'язана, перш за все, з особливостями формування політичної культури молоді, її політичними цінностями, соціально-політичною орієнтацією, політичним вибором та ставленням до влади.

Для держави формування самосвідомості цієї категорії населення має стратегічне значення, оскільки саме нинішня молодь прийде на зміну діючим політично активним силам. Сьогодні молодими людьми важко маніпулювати, вони дуже чутливі, підмічають все, що відбувається у суспільстві. Можливо деяка частина і йде в політику заради грошей, але для більшості важливіше реалізувати свої власні переконання.

Нинішня політична ситуація в Україні примушує молодь замислитися над багатьма питаннями: як я, молода людина, прийнявши те чи інше рішення, можу вплинути на ситуацію в країні (регіоні); яку вагу має мій голос на виборах та ін. Одним із найважливіших факторів, що здатен підштовхнути цих людей до активних громадських дій – впевненість у тому, що своїм вибором і прийнятим рішенням вони можуть щось змінити.

Сучасні політики починають розуміти, що лозунги вже малоефективні, а зверненнями та закликами з екранів телевізора молодь не підкориш. Нове покоління більш самостійне, ніж попереднє, і, що найголовніше, має можливість вибору. Просто так голоси не віддасть – з молоддю потрібно працювати.

Досвід останніх десятиліть переконливо доводить, що політичних та економічних успіхів досягають саме ті держави, які приділяють підвищену увагу роботі з молоддю. Сталий розвиток демонструють саме ті суспільства, які переглянули систему традиційних поглядів на нові покоління і на їх значення для політичного і соціально-економічного розвитку (в якості прикладу можна навести Німеччину, Швецію).

В Україні програму дій держави і суспільства в цій сфері, механізми вирішення таких завдань визначає сучасна державна політика. Особливу увагу слід приділяти саме вирішенню питань самореалізації молоді, становленню молодого громадянина.

На території Миколаївської області така робота ведеться: розроблені відповідні нормативні акти, регіональні і муніципальні програми і проекти, проводяться різні заходи. На Миколаївщині молодь віком від 14 до 35 років становить 367 003 особи (30,67 відсотка всього населення області), з них міського – 251 712 осіб, сільського – 115 291 особа. Вона потребує постійного захисту і допомоги з боку держави. Однак підтримка молоді – це не вирішення її проблем. Насамперед, це надання їй можливостей власними силами долати їх.

Стратегічним документом стала Обласна Програма «Молодь Миколаївщини» на 2011-2015 роки. Концепція визначає, за якими напрямками у найближчі роки будуть розвиватися відносини держави з молоддю на обласному рівні. Оптимальними шляхами та способами розв'язання проблем є:

- вироблення науково обґрунтованої стратегії здійснення державної політики стосовно молоді області;
- популяризація ефективності, доступності та створення розгалуженої мережі молодіжної соціальної інфраструктури, спрямування діяльності на задоволення потреб та створення необхідних умов для ефективної соціалізації молодих громадян;
- сприяння зайнятості молоді шляхом впровадження системи профорієнтації, створення умов для вторинної зайнятості, забезпечення першим робочим місцем, стимулювання до підприємницької діяльності, розширення інформаційного поля молоді стосовно існуючих професій та попиту на них;
- сприяння працевлаштуванню та молодіжному підприємництву шляхом розширення сфери зайнятості, професійної підготовки молоді та надання можливості реалізації молодіжних проектів;
- залучення молоді до реалізації державної молодіжної політики щодо соціальних програм та проектів, спрямованих на вирішення поставлених Програмою завдань;
- створення комплексної системи соціального захисту представників молодіжної громади пільгових категорій, надання соціальної допомоги та підтримки молоді, яка перебуває у кризовому стані;
- створення умов для забезпечення соціальної допомоги та формування здорового способу життя серед усіх категорій молоді Миколаївщини;
- сприяння творчій самореалізації та всебічному розвитку молоді, підтримка молодіжних ініціатив та активності у різних сферах життєдіяльності, впровадження заходів стимулювання щодо підвищення культурного рівня молоді;
- впровадження механізму інформування молодіжної громади засобами масової інформації та інтернет-ресурсу;
- впровадження заходів, спрямованих на створення умов для надання молодіжних кредитів;
- сприяння інтеграції молоді до світової та європейської молодіжної спільноти, обміну досвідом та спільної діяльності молоді на обласному і всеукраїнському рівнях;

– сприяння духовному і фізичному розвитку молоді Миколаївщини, високої патріотичної свідомості, національної гідності, формуванню і розвитку мотивації, спрямованої на підготовку до виконання громадського і конституційного обов'язку щодо захисту національних інтересів України [4].

Задіяти молодих людей у реалізацію державної молодіжної політики вдається сьогодні за рахунок залучення їх у молодіжні та дитячі громадські організації. Такі організації є одним із найбільш важливих соціальних інститутів, що сприяють формуванню громадянського суспільства. Громадські організації мають виключні можливості для політичної соціалізації молоді, оскільки вони є не тільки ключовими суб'єктами молодіжної політики, що ефективно впливає на її формування та реалізацію, але і хорошим кадровим

резервом для органів державної влади та місцевого самоврядування. Громадський рух є силою, котру не можна ігнорувати і яку не слід ігнорувати.

Отже, важливо створити правові та інші умови для співробітництва органів державної влади, молодіжних

громадських організацій і активних представників цієї частини населення. Принципова зміна ставлення молоді до політики відбудеться, коли сама молодь відчує себе реальним учасником процесів перетворення і розвитку українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бебик В. М. Політична культура сучасної молоді / В. М. Бебик, М. Ф. Головатий, В. А. Ребало. – К. : А.Л.Д., 2004. – 112с.
2. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / За ред. Е. М. Лібанової. – К. : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с.
3. Соціологія : словник термінів і понять / За ред. Біленького Є. А. і Козловця М. А. – Київ. : Кондор, 2006. – 370 с.
4. Обласна програма «Молодь Миколаївщини» на 2011-2015 роки [Електронний ресурс] // Офіційний сайт МОДА. – Режим доступу : <http://www.mykolayiv-oda.gov.ua/>.

Рецензенти: Іванов М. С., д. політ. н., професор;
Бобіна О. В., к. і. н., доцент;
Ворчакова І. Є., к. політ. н., доцент.

© Колесніченко Н. М., 2014

Дата надходження статті до редколегії 12.05.2014 р.

КОЛЕСНІЧЕНКО Наталія Михайлівна – старший викладач кафедри політичних наук Чорноморського державного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв.

Коло наукових інтересів: політика і права людини.